

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

1 Vtrum conuenienter assignentur partes tempera[n]tiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

in hoc qd pre eipua laus earum consistit in frano: & inter eas principalior est concupiscentia delectabilium tactus. Per hoc patet responso ad secundam probationem eiusdem minoris, quia scilicet non requiritur alia dependentia actuum, sed facti similitudo & ordo inter actus, ut expositum est.

Ad secundam argumentum negatur sequela: quoniam ad hoc, quod virtus aliqua sit adiuncta temperantiae, non sufficit quod habeat faciem moderatiorem, sed exigitur necessarium quod principalis laus illius virtutis consistat in moderatione. Constat autem quod iustitiae principalis laus non est in modo, sed in obiecto, reddendo, ut rectitudine. Foris quidem quaeque virtus laus non est in frano, sed in firmitate: & per hoc patet, quare aliquae virtutes, & non omnes ponuntur partes temperantiae.

Ad tertium dicitur, quod actus temperantiae subordinantur actibus adiunctis: ita quod in toto & partem dicitur actus, & in parte secundarius subordinatur principali non effectiue aut essentialiter, sed formaliter, eo modo quo foris imperfectiones subordinantur formis perfectioribus. Nam enim declaratum est, quod est inter haec similitudo, & ordo.

Ad quartum dicitur, quod responso ad obiecta, quae est authoritas. Quod passiones secundum tactum sunt diuiniiores, & passiones irae est bonae. Et cum opponitur de duris, respondetur, quod passiones secundum tactum sunt, per se loquendo, diuiniiores quam ira durorum: quoniam in illis est continua per totam vitam pugna, in istis est ad tempus scilicet vique ad vindictam.

Ad quintum negatur sequela, tum quia nec veritas, nec affabilitas principaliter laudatur ex modo: sed veritas ex debito, & affabilitas ex debito conceditur, ut patet ex supradictis. Et ideo postea sunt partes iustitiae, tum quia manifestum non est virtus principalem, sed est sub temperantia ut principali. Nullum tamen inconueniens video, si manifestum, aut alteri secundariae virtuti adiungerentur aliquae virtutes ut partes potenciales habentes se ad ipsa, sicut ipsa se habet ad principale simpliciter in illo genere.

Ad tertium dubium, in quo corpus articuli examinatur, dicitur, quod ex dictis patet, doctrina authoris in primo non deficit, sed fiat solida. Nec sequitur quod omnis alia virtus sit pars temperantiae, quia licet quilibet virtus moderetur, non tamen quilibet virtus moderatur, ita quod moderatio sit actus ex quo proprie laudatur: sic enim intelligenda sunt verba authoris. Nec enim in secundo deficit de continentia, quoniam continentia est gradus superueniens temperantiae, sed continentia realiter & essentialiter differt a temperantia, quoniam continentia est gradus superueniens temperantiae, sed continentia realiter & essentialiter differt a temperantia. Continentia enim non moderatur passiones, sed voluntatis motum, ne a multa passione commota declinet a bono. Temperantia vero moderatur directe passiones ipsas ne infurgant, aut valde parum. Et sic per temperantiam voluntas tanquam in tranquillo operatur: per continentiam vero tanquam fluctibus agitata. Et per hoc patet ad pri-

imum quae sum, quod scilicet continentia moderatur directe actus voluntatis, non passiones: temperantia vero ipsas passiones. Ad secundum vero dicitur, quod motus passionum ante temperantiam concitant voluntatem, sed genita temperantia motus non fluctuant amplius.

ad hoc ponit bonam ordinationem. Aliud autem est, quod homo in eo quod agit, decentiam obferuet: & quantum ad hoc ponitur ornatum. Tertium autem est in colloquijs amicorum, vel quibuscumque alijs: & quantum ad hoc ponitur austeritas. Circa exteriora vero duplex moderatio est adhibenda. Primo, quidem, ut superflua non requiratur: & quantum ad hoc ponitur a Macrobio parcitas, & ab Andronico per se sufficientia. Secundo vero, ut homo non nimis exquisita regat: & quantum ad hoc ponitur Macro. moderatio, & Andronic. veritas simpliciter. Ad primum ergo dicendum, quod continentia differt quidem a virtute, sicut imperfectum a perfecto, ut infra dicitur: & hoc modo conuincitur virtuti. Conuenit tamen cum temperantia & in materia, quia est circa delectationes tactus, & in modo, quia in quadam refrenatione consistit, & ideo conuenit ter ponitur pars temperantiae.

Ad secundum dicendum, quod clementia, siue mansuetudo non ponitur pars temperantiae propter conuenientiam materiae, sed quia conuenit cum ea in modo refrenandi & moderandi, ut dictum est. Ad tertium dicendum, quod circa exteriores actus iustitia attendit id, quod est debitum alteri. Hoc autem modestia non attendit, sed solum moderationem quandam: & ideo non

assumptum, scilicet quod continentia moderetur & motus quos moderatur temperantia, & motum voluntatis, ut patet ex dictis. Iste enim supponit unum saluum, scilicet quod continentia & temperantia fiat simul in anima, cum hoc sit impossibile: quoniam si est in anima temperantia, iam est tranquillitas: & continentia non est, quae non nisi in fluctibus inuenitur.

Ad quartum dicitur, quod ut patet ex dictis, habita temperantia & stante, non est locus continentiae. Ad id vero quod queritur, an temperatus possit habere motum passionis commotus voluntatem, respondetur quod motus passionis contra bonum rationis dupliciter potest inuadere in homine. Primo, ut inchoet ex imperio voluntatis: & sic, quia temperatus potest agere praeter, & contra suum habitum, potest esse commouere passiones concupiscentiae, in quibus exardesceret amplius voluntas & cetera, sed hoc non spectat ad continentiam vel incontinentiam, sed ad malitiam: quia continentia & incontinentia incipiunt a fluctibus passionum, ut patet 7. Ethico. Alio modo, ut inchoet ab ipso appetitu sensitivo: & hoc dupliciter, secundum duplicem modum, quo natura operatur scilicet vel ut in pluribus, & per se: vel ut raro, & per accidens. Distat siquidem temperatus a continente & incontinente ex parte appetitus sensitivi in hoc, quod temperatus appetitus est sic dispositus, ut regulariter, & ut in pluribus non possit appetere contra bonum rationis. Continentis vero & incontinentis appetitus sensitivus communiter, & ut in pluribus mouetur contra rationis bonum. De possibili autem raro & per accidens potest contingere, ut appetitus temperati, & malitiae vehementer

780. a7

Loco citate in arg. 4.

Loco citate in arg. 4.

Q. 155. 20. 12.

D. 389.

In corp. ac.

te mouetur contra bonum rationis sic in naturalibus contingit monitum fieri. Sed quia doctrina moralis de his est quae sunt in pluribus & continentia ac incōtinētia, temperantia, & mansuetudo. & vniuersaliter virtutes secundum ea quae ut in pluribus inueniuntur, pensantur, ideo de possibili morali loquendo, dicendum est quod non potest insurgere apud temperantiam & mansuetudinem motus passionis commouentis volentem, qui pertinet ad continentiam, vel incontinentiam.

In corp. ar.

ponitur pars iustitiae, sed temperantia. Ad III. dicendum, quod Tullius sub modestia comprehendit omnia illa quae pertinent ad moderationem corporaliū motuum, & exteriorum rerum, & est moderatio ipsi, quae diximus ad humilitatem pertinere.

QVAESTIO CXLIII.

De partibus temperantiae in speciali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de partibus temperantiae in speciali. Et primo, de partibus quasi integralibus, quae sunt verecundia, & honestas.

CIRCA verecundiam autem quaeruntur quatuor.

- ¶ Primo, Vtrum verecundia sit virtus.
- ¶ Secundo, De quibus sit verecundia.
- ¶ Tertio, A quibus homo verecundatur.
- ¶ Quarto, Quorum sit verecundari.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum verecundia sit virtus.

1. diff. 23. q. 2. ad 2. Et 4. diff. 14. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 5. Et verus 26. art. 6. ad 15. Et 4. Ethic. 17. pri. Li. 2. c. 6. cōmo 5. Lib. 2. ca. 7.

AD PRIMUM sic proceditur. Vt quod verecundia sit virtus. Esse enim in medio secundum determinationem rationis, est proprium virtutis, ut patet ex definitione virtutis, quae ponitur in 2. Ethic. sed verecundia consistit in tali medio, ut patet per Philo. ibidem. ergo verecundia est virtus.

¶ Super Quaestio centesima quadragesima quarte articulum primum.

IN ART. I. quaest. 144. dubium occurrit ad hominem circa rationem: Quare verecundia non sit virtus: quoniam si ratio allata in licera valet, sequitur quod poenitentia non erit virtus: quoniam sicut non conuenit viro prodito virtute committere, aut timere turpe, & exprobrabile, ita non conuenit eidem committere crimen, quod est materia poenitentiae. Et si commississe peccatum sufficit ad virtutem poenitentiae, sufficere quoque debet commississe turpe ad virtutem verecundiae.

¶ Ad hoc respondet author inferius in quaestio. 185. tertiae partis, vbi dicit non esse eandem rationem de poenitentia, & verecundia, quia verecundia respicit turpe non solum vt praeteritum, sed vt praesens: poenitentia au-

Lib. 4. c. 11. to 5. Dama. lib. 2. c. 15. Lib. 1. in ca. de temperantia. Amb. lib. 1. e. 42. paulo a prin. 10. 5.

¶ 2. Prat. Omne laudabile vel est virtus, vel ad virtutem pertinet: sed verecundia est quoddam laudabile, non est autem pars alicuius virtutis. Non enim est pars prudentiae, quia non est in ratione, sed in appetitu: neque etiam est pars iustitiae, quia verecundia passio non quando importat, iustitia autem non est circa passiones: similiter non est pars fortitudinis, quia ad fortitudinem pertinet persistere & aggredi, ad verecundiam autem refugere aliquid. Neque est pars temperantiae, quia temperantia est circa concupiscentias, verecundia autem est timor quidam, ut patet per Philo. in 4. Ethic. & per Damasc. in 2. lib. Relinquitur ergo quod verecundia sit virtus.

¶ 3. Prat. Honestum cum virtute conuertitur, ut patet per Tullium in 1. de Offic. sed verecundia est quaedam pars honestatis. dicit enim Ambrosius in 1. de offic. quod verecundia est socia, ac familiaris mentis placiditati, proteruitiam fugitans, ab omni luxu aliena, sobrietate diligit, & honestatem fouet, & decorem requirit. Ergo verecundia est virtus.

¶ 4. Prat. Omne vitium opponitur alicui virtuti: sed quaedam vitia

opponuntur verecundiae, & inordinatus timor. ergo verecundia est virtus. ¶ 5. Prat. Ex actibus similes habitus generant, ut dicitur in 1. 2. Ethic. verecundia importat actus laudabiles. ergo ex multis habitibus laudabilium operum est virtus, ut patet per Philo. in 1. Ethic. ergo verecundia est virtus. Sed contra est, quod Philo. dicit in 2. & 4. Ethic. verecundiam non esse virtutem.

RESPON. Dicendum, quod virtus dupliciter accipitur, proprie. Licet commiter. Proprie quidem virtus perfectio quaedam est, ut dicitur in 7. Prat. & ideo oportet illud quod repugnat perfectioni, et si sit bonum, debeat ratione virtutis: verecundia autem repugnat perfectioni. est enim timor alicuius turpis, quod licet exprobrabile. Vnde Damasc. dicit quod verecundia est timor de turpi actu. Sicut autem spes est de bono possibili & arduo, ita est timor de malo possibili & arduo, ut in praehabitu est, cum de passionibus ageret. Ille autem qui est perfectus in habitu virtutis, non apprehendit aliquid exprobrabile, & turpe ad faciendum, ut possibile est, & diuini. difficile ad vitandum: nec est actu facit aliquid turpe, unde opprobrium timeat. Vnde verecundia, proprie loquendo, non est virtus: debeat enim a perfectione virtutis. Commiter autem dicitur virtus, quod est bonum & laudabile in maioribus actibus, vel passionibus. Et hoc quandoque verecundia dicitur virtus, cum sit quaedam laudabilis passio.

AD PRIMUM ergo dicendum quod esse in medio non sufficit ratione virtutis, quamuis sit particula posita in virtutis definitione: sed requirit ulterius, quod sit habitus electus, id est electio, ne operas. Verecundia autem nominat habitus, sed passio, neque motus eius est electio, neque, sed ex impetu quodam passionis: unde deficit a ratione virtutis.

AD II. dicendum, quod sicut dicitur in 1. de Offic. dicitur, quod verecundia est timor turpitudinis, & exprobrationis. Dicitur autem supra, quod virtus est turpissimum & maxime exprobrabile: & ideo verecundia proprie pertinet ad temperantiam, quae aliquid aliud virtutis rationem mouet, quod est turpe non autem in seipsum. Secundum tamen quod virtus alius virtutis exprobrabilia, per se verecundia non remouendo ea quae sunt habitus, ita quod pertingat ad perfectionem

est, verecundia est timor turpitudinis, & exprobrationis. Dicitur autem supra, quod virtus est turpissimum & maxime exprobrabile: & ideo verecundia proprie pertinet ad temperantiam, quae aliquid aliud virtutis rationem mouet, quod est turpe non autem in seipsum. Secundum tamen quod virtus alius virtutis exprobrabilia, per se verecundia non remouendo ea quae sunt habitus, ita quod pertingat ad perfectionem